

GƏNCƏNİN ƏZƏLİ ADINININ BƏRPAASI

Gəncə Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının qədim, zəngin tarixini özündə əks etdirən bir diyardır, gözəl şəhərdir. Biz hamımız - burada yaşamasından asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlı Gəncə ilə, onun qədim və zəngin tarixi ilə fəxr edirik və Gəncənin tarixinə, Gəncənin Azərbaycan xalqı tarixinə, Gəncənin Azərbaycan xalqı qarşısında göstərdiyi xidmətlərə minnətdarlığımızı bildiririk.

Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider.

Əsrlər boyunca Oğuz yurdu Azərbaycan xalqı Vətən, torpaq və müqəddəs dəyərlər naminə döyüşmüş, bu yolda ölməyi üstün tutmuşdur.

Tarix boyu azadlıq, istiqlaliyyət uğrunda mübarizə aparan, qurbanlar verən, yadellilərə tabe olmayıb sona qədər şərəfli mübarizə aparmaq, qürurlu, azad yaşamaq kimi assosiativ duyğular oyadan sözlərdən biri olub Gəncə. Bu, təsadüfən, sözün şiriniyindən yox, orada yaşayan insanların işğalçılara qarşı illərlə apardıqları ölüm-dirim savaşlarından irəli gəlir. Gəncə xalqımızın qəlbində azadlıq, Cümhuriyyətin fəaliyyətə başladığı ilk yer, Bakının yadellilərdən azad edilməsi uğrunda aparılan ölüm-dirim savaşının mərkəzi kimi də əziz olub.

Şəhərin adı xalqın soykökü, milli-mənəvi siması, məmurluğu ilə də çox bağlıdır. Bu şəhər strateji əhəmiyyətinə görə düşmənlərin diqqətini həmişə özünə çəkib. Məsələn, Azərbaycanı işğal etməyə göndərilmiş rus qoşunlarının komandanı Sisianov I Aleksandra məktubunda yazırdı: "Gəncə qalası yerləşməsinə görə bütün Azərbaycanı qorxu altında saxlamaq imkanı verdiyindən onun ələ keçirilməsini Rusiya üçün çox önəmli saymağa əsas verir". Əslində, Gəncəni tutmaqla Rusiya bütün Azərbaycanı qorxu altında saxlamaq imkanı qazanırdı. 1804-cü il yanvarın 3-də Oruculuq bayramı günündə rus qoşunları Cavad xanın başçılıq etdiyi Gəncə müdafiəçilərinin üzərinə hücum etdi. Qüvvələrin qeyri-bərabər olduğunu bildiyi halda, Cavad xan dəfələrlə tabe olmaq təkliflərini qəbul etməyib, 18772 nəfər döyüşçüsü ilə sona qədər vuruşub və 1500 nəfər döyüşçüsü ilə birlikdə özü və oğlu Hüseynqulu xan həlak olub. Çar hökuməti Gəncənin işğalını böyük bir bayram kimi qeyd etmiş, imperatorluq zərbcəsinə Gəncənin alınmasında iştirakına görə dörd medalı təsis olunmuşdu. Şəhərin adını tarixdən silmək üçün ona çar I Aleksandrın arvadı Yelizavetanın adı verilmişdi. İşğalçılar bununla da kifayətlənməmiş, Gəncə qalasını, qala divarları ilə birlikdə xan sarayını uçurub yox etmiş, Gəncə xanlığının ləğv edərək onu dairəyə çevirib Gürcüstana tabe etdirmişdilər. Bir sözlə, xanlığı insanların yaddaşında xatırladan bütün atributları ilə məhv etməyə, yer üzündən silməyə cəhd göstərmişdilər. Hətta Gəncə sözünü dilinə gətirən hər kəs pulla cərimə edilirdi. Gəncə şəhərində dinc əhaliyə də amansızlıqla, qəddarcasına divan tutulmuşdu. Bu qırğın çar I Aleksandrın xoşuna gəlmişdi. Beləliklə, çar hökuməti 114 il Gəncə sözünü işlətməyə imkan vermədi. Ancaq xalqın yaddaşlarından onu silmək mümkün olmadı. Gəncə adının yenidən rəsmi qaydada özünə qaytarılmasında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin böyük rolu oldu. 1918-ci il iyulun 30-da tarixi bir qərar qəbul edildi. Bu qərarla deyilirdi: "Yelizavetpol şəhərinin adı Gəncə və Karyagin qəzasının adı Cəbrayıl qəzası ilə əvəzlənsin". Əlamətdar hadisə olduğu üçün xalq bu qərar razılıqla qarşılayıb. Ancaq nə yazıq ki, bu sevinc uzun sürmədi. 1920-ci ilin aprelində bolşevik Rusiyasının XI Qırmızı ordusu Vətənimize soxuldu. Kənd və şəhərlərimizi bir tərəfdən ermənilər, digər tərəfdən bu ordu yağma-lamağa başladı. "Talan həftələri" təşkil edildi, belə bir çətin vaxtda işğalçılara qarşı ən böyük üsyan yenə Gəncədə oldu. Qüvvələrin qeyri-bərabər olmasına baxmayaraq, Cahangir bəy Kazimbəyov, Cavad bəy Şixlinski, Məhəmməd Mirzə Qacar və digərlərindən ibarət hərbi şura sona qədər mübarizə apardı. Üsyan qan içində boğuldu. Ələ keçən üsyançılara divan tutuldu. Gəncə üsyanı və sonrakı "təmizləmə" vaxtı 13 min nəfərdən çox vətənpərvər şəhid oldu. Təəssüf ki, həmvətənlərimizin bu şərəfli mübarizəsinin qəddarlıqla yatırılmasında ermənilər və ruslarla yanaşı, azərbaycanlı bolşeviklər də çox fəallıqla iştirak etmişdilər. Ermənilər ruslarla birlikdə şəhəri 3 gün qərar etdilər. Üsyan amansızcasına yatırıldı da, əslində xalqın şərəf və namusu xilas edilmiş oldu. Tarixi hadisələr göstərir ki, bu üsyan yatırıldı da, sovet rejimi xalqın azadlıq uğrunda mübarizə ruhunu qıra bilmişdi.

1935-ci ildə Moskvanın Azərbaycandakı canişini M.C.Bağirovun göstərişi ilə Gəncə şəhərinin adı yenidən dəyişdirildi. Bu dəfə işə şəhərə Azərbaycan işğalında, respublikamızda müstəmləkə rejiminin qurulmasında və

ərəzi bütövlüyümüzün parçalanmasında, torpaqlarımızda ermənilər üçün Muxtar Vilayət yaradılmasında böyük rolunu olmuş S.M.Kirovun adı verildi. Şübhəsiz ki, respublikada o dövrdə olan rayon və şəhərlərin içərisindən Gəncənin seçilməsi təsadüfi deyildi. Çünki Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk paytaxtı olması, Bakının yadelli işğalçılardan - xalqımızın qəddar düşməni, bolşevik-daşnak Şaumyandan və onlarla həmfikir olanlardan azad edilməsi uğrunda ölüm-dirim mübarizəsinin bu şəhərdən başlanması, XI Qırmızı orduya qarşı qəhrəmancasına mübarizə aparması səbəbindən xalqımızın qəlbində Gəncə uca bir taxt qurmuş, azadlıq və mübarizlik simvoluna çevrilmişdi. Xalqın qan yaddaşını silmək, "milli bolşeviklərin" sözlərilə desək, onu "simsızlaşdırmaq" siyasəti yürüdü. Sovet rejimi məhz bu səbəblərdən ad dəyişdirmək məqsədində Gəncə şəhərini seçmişdi. 1952-ci il aprelin 3-də respublika ərazisində iki yeni vilayət yaradıldı. Onlardan biri 33 rayonu və yeni yaradılmış Sumqayıt şəhərini əhatə edən Bakı, digəri isə Kirovabad şəhəri və 28 rayonu daxil olduğu Gəncə vilayəti oldu. Yeni yaradılan bu vilayətin Gəncə adlandırılmasının təşəbbüskarının kim olduğunu söyləmək çox çətindir. Ancaq respublika rəhbəri M.C.Bağirovun bu işə razılıq verməsi heç kəsə şübhə doğurmur. Etiraf edilməlidir ki, o dövrdə bu o qədər də asan iş deyildi. Lakin bu islahatın da ömrü uzun olmur. Stalinin vəfatı və Xruşşovun hakimiyyətə keçməsi təzliklə Azərbaycana da təsir edir. 6 aprel 1953-cü ildə M.C.Bağirov Azərbaycan KP MK-nin I katibi vəzifəsindən azad olunmuş, yerinə isə Mir Teymur Yaqubov təyin olunmuşdu. Elə həmin gün Azərbaycan KP MK-nin bürosunda "Azərbaycan SSR tərkibindəki Bakı və Gəncə vilayətlərinin ləğv edilməsi haqqında" qərar

qəbul edilmişdi. Qeyd edək ki, xalqın tarixi və mənəvi həyatı ilə bağlı yer adlarının dəyişdirilməsi XX əsrin 60-cı illərində də davam edib. Lakin Sovet dövründə kommunistlərin sevimlisi olan S.M.Kirovun adı verilmiş bu qədim şəhərin əvvəlki adını özünə qaytarmaq o qədər də asan deyildi, böyük cəsarət tələb edirdi. Bu məsələdə də görkəmli ictimai-siyasi xadim, Türk dünyasının fenomenı, əbədiyaşar Heydər Əliyev dühəsi, ağılı, zəkası köməyə gəlir. 1980-ci ildə ulu öndərin təkidi ilə Kirovabad şəhəri iki rayona bölünür, rayonlardan birinə Gəncə, digərinə isə Kəpəz adı verilir. Həmçinin orada salınan təzə yaşayış massivi də "Yeni Gəncə" adlandırılır. Ulu öndər Heydər Əliyevin müdrikliyi və uzaqqörənliyi sayəsində Gəncə adının hafizlərdən silinməsinə imkan verilmədi, bu ad yenidən səslənməyə başladı. Beləliklə, Gəncə sözü yenidən rəsmi sənədlərdə işləndi. Bu, şübhəsiz ki, milli şüura, düşüncəyə təsir edən böyük hadisə oldu. Kirovabad adının Gəncə ilə əvəzlənməsi yolda həlledici addımlar isə XX yüzilliyin 80-ci illərinin II yarısında atıldı.

1988-ci ilin sonu - 1989-cu ilin əvvəllərindən Gəncə adının bərpası uğrunda çağırışlar artmağa başladı. Belə ki, 1989-cu ilin sentyabr-oktyabr aylarında şəhərin adının dəyişdirilməsi məqsədilə şəhər əhalisi içərisindən imza toplanması kampaniyası başlandı. Məllətsevər insanların istiqamətləndirdiyi bu kampaniya nəticəsində 60 minə yaxın imza toplanmışdı. Maraqlıdır ki, bu kampaniyada azərbaycanlılardan əlavə şəhərdə yaşayan ruslar, ukraynalılar və yehudilər də iştirak etmiş, onlar da ədalətli bərpasına tərəfdar olduqlarını bildirmişdilər. 1989-cu il dekabrın

1989-cu il dekabrın 30-da Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin qərarı ilə Kirovabad şəhəri Gəncə şəhəri adlandırıldı

9-da Kirovabad şəhər Xalq Deputatları Sovetinin sessiyası başladı. Sessiyada deputatlar, ziyalılar, qonaqlar iştirak edirdi. Həmin maraqlı iştirak etdiyi bu iclasda şəhərin adının bərpası məsələsi müzakirə olunmuş və qərara alınmışdı ki, bununla bağlı yuxarı instansiyalara məktub yazılsın, bu iş üçün lazım olan vəsait toplansın. 1989-cu ilin 29 noyabrında növbəti dəfə Kirovabad Şəhər Xalq Deputatları Sovetinin sessiyasında sözügedən məsələ müzakirə olunmuşdu. Şəhər XDS İcraiyyə Komitəsi adından Nizami Xəlilov ətrafı maruzə etmişdir. Digər çıxışlardan da sonra Gəncə adının bərpası təklifi qəbul edilmiş və ertəsi gün qərar verilmişdir. Həmin ilin 30 dekabrında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti bu qərarı təsdiq etdi. Qərarda deyilirdi: "Kirovabad şəhərinin Gəncə şəhəri adlandırılması haqqında Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı: - Gəncənin tarixi adını bərpa etmək haqqında şəhər vətəndaşlarının, əmək kollektivlərinin və respublikanın geniş ictimaiyyətinin çoxsaylı müraciətini, Kirovabad Şəhər Xalq Deputatları Sovetinin xahişini nəzərə alaraq və Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 114-cü maddəsinə (18-ci bənd) uyğun olaraq Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti qərara alır: - Kirovabad şəhəri Gəncə şəhəri adlandırılın". 1990-cı il yanvarın 2-də bu münasibətlə Gəncədə təntənəli ic-

las keçirildi və xalq bunu böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşıladı. Beləliklə, İstiqlal yürüşünün coşqun axarında xalqın ciddi təkidi ilə nəhayət, Gəncənin ulu adı özünə qaytarıldı, vətənpərvər insanların illərlə uğrunda mübarizə apardığı, bu yolda təqiblərə, təzyiqlərə məruz qaldığı bir iş sonunda uğurla nəticələndi. Xoş xəbər qədim diyarı hər bucağında, hər evdə, hər ürekdə əsl toy-bayrama çevrildi. Hətta, qurban kəsilirdi, kimi bağ saldı, yol çəkdi, abidə ucaldı. Azadlıq və istiqlaliyyətin ilk müjdəsi olaraq Gəncə adının qaytarılmasından sonra bir müddət firtinalar və burulğular içində çalxalanan qədim şəhər xalqın təkiddi tələbi və iradəsi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdan ulu öndər Heydər Əliyevin müdrikliyi və uzaqqörənliyi sayəsində nıcat yolunu tapdı. Azərbaycanı bir dövlət kimi zamanın ağır və sərt sınaqlarından çıxaran ulu öndər Heydər Əliyevin söyi ilə tarixi yer adlarının bərpası istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Gəncə ilə yanaşı, dövlətimizin apardığı milli siyasətin nəticəsində bir çox şəhər və rayonların tarixi adları bərpa edildi. Haqqı olan adı uğrunda iki əsrə yaxın davam edən mübarizədən qalib çıxan Gəncə bu gün də öz tarixinin inkişaf dönməni böyük coşqu ilə yaşayır.

Ümummilli liderin layiqli davamçısı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində qədim şəhər elm, mədəniyyət mərkəzi olaraq dünya miqyasında tanınır, davamlı qələbələrə, zəfərlərə imza atır, qədimliyi, müasirliyi və gözəlliyi ilə bu möcüzəli diyara gələnləri heyran edir. Tarixi binalar bərpa olunur, yeni zövqlə binalar tikilir, möhtəşəm xiyabanlar, göz oxşayan parklar, yaşıllıqlar salınır. Uzun illər əlaq bəsmiş, parklar, xiyabanlar, çayın sahilləri, dünyada ən böyük parklar cərgəsində olan köhnə adı ilə desək, "Xatirə parkı" dağılıb getmiş, sovetlər dövründən qalma heykəllər və büstlər qırılıb korlanmış, suvarma sistemi sıradan çıxmış, ağaclar qurumuşdur. Bu boş və bərpad ərazidə az müddət içərisində alternativli olmayan, ümummilli liderin adına layiq, möhtəşəm Heydər Əliyev mərkəzi, ecazkar təbiətə malik istirahət parkı, girişdə möhtəşəm "Zəfər tağı" ucaldılmışdır ki, buraya gələn qonaqlar və sakinlər bu açıq seyrangahdan şəhərin və füsunkar Heydər Əliyev parkının mənzərəsini seyr edir. Əfsanəvi gözəlliyi ilə insanların məftun edən möcüzəli süni "göl", balaca fidanlar üçün fantastik əyləncə mərkəzləri yaradılmışdır. Tək Gəncədən deyil, regionlardan bu istirahət məkanına on minlərlə sakinlər dincəlməyə gəlir, bu unikal mənzərəni seyr edir, məmnun qalır, ölkə başçısına minnətdarlıq edirlər. Bu layihələrin son dərəcədə yüksək və alternativsiz Avropa və Şərqi üslubunda qurulmasına görə ölkə Prezidentinə İlham Əliyevə borcluuyq. Gözəl bir göl, amfiteatr yaradılıb. Yeni bu, doğrudan da bir möcüzədir. Gölün ətrafına nadir ağaclar və dekorativ kollar əkilmiş, yaraşıqlı oturmaqlarla təchiz olunmuşdur.

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın daimi diqqət və qayğısı, tarixi səfərləri ilə Gəncə möhtəşəmləşmiş, simasını tam dəyişmişdir. Bu sahədə görülən işlər sakinlərin rahatlığı, onların asudə vaxtlarının daha səmərəli təşkil məqsədi daşımaqla yanaşı, qədimliyini qoruyaraq, Gəncənin gözəlliyinə əlavə çalarlar qatır. Şeyx Nizami Yurdu Ulu Gəncəni şəhəri iki hissəyə bölen qədim Gəncə çayının sağ sahilində reallaşan nəhəng növbəti layihə - möhtəşəm "Gəncəçay" Park bulvar kompleksini Gəncə sakinlərini heyratə salmışdır. Belə ki, heç kimin ağına belə gətirmədiyi bu xoş mənzərə, fantastik "Gəncəçay" bulvar kompleksini sakinlərin ixtiyarındadır. Sözlün əsl mənasında, bu gün, dünyanı global iqtisadi böhran cənginə aldığı bir vaxtda belə möhtəşəm işlərin görülməsi ölkə başçısının vətəndaşlarına göstərdiyi sonsuz diqqət və qayğının bariz nümunəsidir.

Bulvar kompleksinin uzunluğu 1,2 kilometrdir. İnşasına 2014-cü ildə başlanılan və ümumi sahəsi 34 hektar olan bu kompleksdə istirahət üçün hərtərəfli şərait yaradılıb, geniş işıqlandırma işləri görülmüş, 15 fəvvarə və müxtəlif kompozisiyalı 10 heykəl quraşdırılıb. Çayın məcrasını hər iki tərəfində betonadan ümumi uzunluğu 2,4 kilometr olan istinad divanı tikilib. Bulvarda Bayraq Meydanı, "Əli və Nino" kompleksi, Mətbuat evi, Kitab evi, Uşaq Əyləncə və Ticarət Mərkəzi, altımərtəbəli və yeddimərtəbəli üç yaşayış binası, müasir, dünya standartlarına uyğun üç kafe, restoran və kinoteatr, açıq havada fantastik atraksiyalar və digər sosial obyektlər inşa edilmişdir ki, bunlara ecazkar bulvarın "mirvarisi" desək, yanılmaq.

Əminliklə demək olar ki, füsunkar gözəlliyə malik bu istirahət mərkəzlərinin yaradılması sosial layihə olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycanda həyata keçirilən sosial siyasətin uğurlu davam etməsində xəbər verir.

Zabıt XƏLİLƏV,
"Respublika".